15 ИЈУЛ 1994-чү ИЛ. ЧУМӘ, № 50 (22086)

XALQ qəzeti

Əsası 1919-cu ildə qoyulmuşdur

GÜNDƏLİK İCTİMAİ-SİYASİ QƏZET

QİYMƏTİ 50 MANAT

Мәһәммәд Фүзули—500

Һүсејн Аббасзадә

ЗӘВВАР

НОВЕЛЛА

I

Он бешинчи јүзиллијин икинчи јарысы. Пајызын әввәлләри. Бағдад шәһәриндә түркләр јашајан мәһәллә. Ахшамдан кечиб. Күчәдә кимсә көрүнмүр. Фәнәрләрин зәиф ишығында он беш-ијирми метр аралыны чәтин сечмәк олур.

Күчәнин о башындакы дөнкәдән әлиндә кичик бағлы бир оғлан чыхыб арғын-јорғун ирәлиләјир. Онун топа, гара сагталы вар, үз-көзүндән әзкинлик төкүлүр. Оғлан күчәнин каһ сол, каһ да сағ чинаһындакы евләрә јахынлашыр, әлини галдырыб гапыларын бирини дөјмәк истәјир, анчаг үрәк еләмир. Беләликлә, нечә гапынын габағындан кечир. Вә нараһатлыгла күчәнин дар сәкисинин гырағында әјләшир.

— Бу евләрдән бири онун олмалыдыр — һәндәвәрә көз јетирир, дөнүб кәлдији јола бахыр. — Дүз кәлмишәм, фәнәрчи елә бураны нишан верди. Деди ки, дөнкәдән чыханда сағa буруларсан, орда һансы гапыны дөјсән онун евини көстәрәрләр. Ону мәһәлләдә һамы таныјыр. — Аһ чәкиб үст-башына бахыр. Бу кәкдә елә бир мүгәддәс шәхсин һүзуруна кедәрләр?! — Дизинин үстүндәки кичик бағлыја ишарә еләјир. — Бу олмасајды һеч Бағдада, бу мәһәлләјә кәлмәздим. Елә ордан чыхыб кедәрдим Кәнчәјә — әлини Аллаһын дәркаһына галдырыр. — Ја Рәбб, мән белә демәмишдим ахы, белә арзу еләмәмишдим. Атамла һәр бир мүсәлманын еләдији али нијјәтлә бу зијарәтә кәлмишдик. Сән нечә рәва билдин ки, мө'мин бәндәләринин башына белә бир мүсибәт кәлсин?! Атам бинәванын күнаһы нә иди? Нечә ил иди ки, бу зијарәтә һазырлашыр, онун һавасы илә нәфәс алырды. Мәни дә һәвәсә салды. Анам јазыг буна севинди. Деди ки, јахшы олду, узаг сәфәрдә бир-биринизә һәјан оларсыныз. Мән Бағдада — бу әфсанәли, мачәралы шәһәрә кәлмәјин чохдан һәсрәтиндәјдим. Анчаг бу сајаг јох, һардан биләјдим?!

Ајаға галхыр, әлиндәки бағлыны итирмәкдән еһтијат едирмиш кими голтуғуна басыб сыхыр. Бөјүрдәки гапыја јахынлашыр, кендә дајаныб дөјмәјә чәсарәт еләмир.

— Гапыны ачан һәр ким олса, мәни белә көрсә һүркәр. Бу көркәмдә сәфилә охшајырам. Нејним, ајры әлачым јохдур, вахт кечир, кечә дүшүр, бир аздан һамы јеринә кириб јатачаг. Онда чамаатын ширин јухусуна һарам гатмаг даһа пис.

Дөнүб һәндәрәвә көз јетирир.

— Ајры гапыја кетмәк лазым дејил. Елә бу гапыны дөјүм.

Гапыны тыггылдадыб көзләјир. Һај верән, гапыја чыхан олмур. — Јәгин јатыблар. Бурда ләнкијиб чох вахт итирдим. Нејним? Ајры гапыја кедим? Бәлкә ешитмәјибләр? Бир дә бәркдән дөјүм, әкәр ачмасалар онда башгасыны дөјәрәм.

Гапыны бәрк дөјүр, ичәридән киши сәси ешидилир. «Кәлирәм, кәлирәм».

Бүрһан кери чәкилиб үст-башыны бир аз сәлигәјә салыр. Гапынын далындан әввәлчә аддым сәсләри, сонра рәзәнин чәкилмәси ешидилир. Гапы ачылыр. Кандарда әлиндә јанан чыраг, чал саггаллы, бир гоча көрүнүр. О, чырағын ишығыны Бүрһанын үзүнә салыр:

— Кими истәјирсән, оғул?

— Бағышлајын, әмичан, бу вә'дә сизи нараһат етдијимә көрә үзр истәјирәм... Билирсиниз мән...

Гоча меһрибанлыг көстәрир.

— Аллаһ еләмәмишдән нә пис иш көрмүсән ки, мәндән үзр дә истәјирсән? Гонағын кәлиши һәр вә'дә хошду. Аллаһ гонағынын көзүм үстә јери вар. Бајырда дурма, кеч ичәри! Елә Аллаһдан гонаг диләјирдим, гапыма јоллады, шүкүр олсун онун кәрәминә.

Бүрһан ев саһибинин ону белә чани-диллә гаршыламасыны көзләмирди. Јериндә донуб галды.

— Нијә бајырда дурмусан, кеч ичәри! Мәним бу комама хош кәлиб, сәфа кәтирмисән. Утанма, мән дә сәнин атан, Кәл, оғул, кәл!

Бүрһан сыхыла-сыхыла динмәз-сөјләмәз ичәри кечир.

II

Худмани һәјәт. Ејванлы, бирмәртәбәли тикили. Ејванын габағында сәлигә-сәһманла әкилмиш күл-чичәк коллары, бәзәк ағачлары вар. Таванын дирәјиндән асылан чырагдан һәјәтә ишыг дүшүр.

Гоча:

— Оғул, елә бил ки, бура сәнин өз евиндир. Һеч сыхылыб чәкинмә. Јолдан кәләнә охшајырсан. Бах орда — һәјәтин арха тәрәфини көстәрир. — Афтава-ләјән вар. Кет јујун. Бир јердә шам едәк, сонра истәсән динчәләрсән.

Бүрһан:

— Әмичан, бу гонагпәрәстлијә, гајғыја көрә сағ олун, мән бура отурмаға, шам еләмәјә кәлмәмишәм, кедәчәјәм. Сиз һеч нараһат олмајын. Билирсиниз мән...

Гоча Бүрһанын сөзүнү кәсир:

— Һара кедәчәксән?! Сәни һеч јана бурахан дејиләм. Бу вә'дә кәлән гонағы гојмазлар кетсин. Аллаһын кәрәминдән ев-ешијимиз кенболдур. Гонағын галмасына јеримиз вар, јаванлығымыз да чатар. Кечәни галарсан бурда, сәһәр һара истәсән ора да кедәрсән.

Бүрһан кәлишинин белә бир јөнүм алмасыны көзләмирди. Чыхылмаз вәзијјәтдә галыр.

— Әмичан, ахы мән...

Ев саһиби гонағын бивахт кәлдијинә көрә хәчаләт чәкдијини зәнн еләјиб онун сыхылмамасы, өзүнү сәрбәст һисс еләмәси үчүн мәрһәмлик көстәрир.

— Бөјүјүн сөзүнә гулаг ас, инди кет әл-үзүнү ју. Мән дә дејим бизә шам һазырласынлар.

Гоча ејвана галхыб отаға кечир. Бүрһан јериндән тәрпәнмир, тәрәддүд еләјир.

— Белә көрүрәм бу гоча мәни кетмәјә гојмајачаг. Она гулаг асмајыб кетмәк дә јахшы чыхмаз, әдәбсизлик олар. Нејним?! Фәнәрчи дә мәни мәсчиддә көзләјир. Кетмәсәм никаран галачаг. Галмаја да биләр. Әкәр гајытмасам јәгин еләјәр ки, ахтардығым үнваны тапмышам, гојмајыблар бу вәдә кетмәјә. Јахшысы будур ки, бурда кечәни јатыб динчәлим. Нечә күндүр јухусузам. О ганлы сәһрадан пијипијада кәлиб Бағдада чатаначан јолда нә әзијјәт чәкдијими Аллаһ өзү билир. Мәсчид һәјәтиндә тәсадүфән растыма чыхан әтраф мәһәлләләрин фәнәрчиси, мө'мин әрәб дадыма чатды. Мүсибәтими ешидинчә гүрбәт шәһәрдә мәнә һәјан олду. Једиртди-ичиртди, тәсәлли верди. Нанәчиб, гәддар адамларла бәрабәр, дүнја нәчиб, хејирхаһ адамлардан да хали дејил. Јохса дүнја батарды. Еһ... Аләмин бу гарышыг вахтында, ахшамын ваһимәли гаранлығында кимлијими, һардан кәлдијими сорушмадан гапыны үзүмә ачыб мәнә евиндә јер верән, гајғыма галан бу меһрибан гочаја мүсибәтими данышыб онун да ганыны гаралтмајачағам. Нәјә кәрәк? Бә'зән килејләниб дејирләр: «Бир адам јохду ки, дәрдими она данышым, үрәјим бошалсын». Анчаг буну дүшүнмүрләр ки, онлар дәрдләрини кимәсә бәјан еләјиб үрәкләрини нисбәтән бошалтмагла башгаларынын ганларыны гаралдырлар. Мәнә галанда нә гәдәр чәтин олса да инсан дәрдин ағыр јүкүнү өзү чәкмәји, дөзмәји бачармалыды. Нә исә... Кәрбәлаја кедиб Имам Һүсејнин түрбәсини зијарәт еләмәк бизә гисмәт дејилмиш. Ишә бах ки, инди мән Фүзулинин ханәсинин бөјрүндәјәм. Нә билим, бәлкә дә арамызда ијирми-отуз аддымлыг мәсафә вар, о лап јахындадыр, кечәнин бу гәрибанә сакитлијиндә отуруб нәсә јазыр. Күндүздән ону нараһат едән фикирләри ше'рә дөндәриб, инчи сәтирләри кағыза көчүрүр.

Гоча гајыдыб Бүрһанын һәлә дә јериндә дурдуғуну көрүнчә ону гынајыр.

— Оғул, һәлә бурдасан?! Ај сагталы ағармыш, бәс нијә кедиб јујунмамысан?

— Һә? Кедирәм, әмичан, кедирәм.

Бүрһан бағлыны ејванын сүраһысынын гырағына гојуб һәјәтин арха тәрәфинә јолланыр. Гоча онун далынча баха-баха гымышыр.

— Бу гәриб оғлан көркәминдән бу јерләрин чамаатына бәнзәмир. Чох күман Гафгаз елләриндәнди. Ләһчәсиндән өтән јај Азәрбајчанын Ширван маһалындан кәлән мүсафирләри андырыр. Онлар да әјинләринә беләчә чуха кејмишдиләр. Башларына да беләчә дәри папаг гојмушдулар. Мән һәмишә бурда Азәрбајчанын Гарабағ, Ширван, Муған маһалларындан Кәрбәлаја зијарәтә вә ја Бағдада тичарәтә кәлән түркләрлә растлашанда, онларын ширин ләһчәләринә гулаг асанда бөјүк нәнәм јадыма дүшүр. Рәһмәтлик данышырды ки, бизим әслимиз-көкүмүз Ширван маһалындандыр. Дәдә-бабаларымызы һансы түрк һөкмдарыса о дөврдә Ираги-Әрәбин Кәрбәла торпағына көчүрүб. Диндар азәри түркләри Имам Һүсејнин дәфн олундуғу јерә һәвәслә көчүб кәлибләр. Елә о вахтдан бураларда бинәләниб, доғуб төрәјибләр. Ејни гәбиләдән, ејни нәсилдән олан доғма адамлар узаг дүшүб, јүз илләр өтдүкчә беләчә јадлашыб өзкәләшибләр.

Азәрбајчандан кәлән мүсафирләр, Азәрбајчан әјаләтләрини кәзән әрәб сәјјаһлары оранын аб-һавасыны, обаларыны, сакинләрини чох тә'рифләјирләр, чифајда, индијәчән мән әчдадларымын гәдим мәскәнләрини кедиб көрмәмишәм. Јәгин ки, бундан сонра көрмәк даһа мәнә гисмәт олмајачаг. Гочалыг кәсиб гапынын ағзыны. Азар-безар да ач зәли тәк јапышыб боғазымдан.

Гоча дүшүнчәләрдән ајрылыб гонағын кетдији сәмтә тәрәф чеврилир.

— Үрәк гасидди дејибләр, күндүздән үрәјимә даммышды ки, бизә кимсә кәләчәк. Амма гонағын Азәрбајчандан олачағыны фикримә кәтирмәздим. Бу вахтачан мәним бу комамда ара-сыра Ширвандан, Гарабағдан, Муғандан нечә истәкли гонаг олуб. О јерләрин сакинләри чох истиганлыдырлар.

Бүрһан јујунуб, үст-башынын тоз-торпағыны чырпыб кәлир. Онун һәрәкәтләриндә күмраһлыг һисс едилир.

— Јујундун?

— Бәли. Гумлу сәһраларда нечә күнду ки, әл-үзүмү әмәлли-башлы јуја билмирдим. Инди ләззәтлә јујундум. Чаныма синди. Суда нәсә овгата хош тә'сир көстәрән бир гүввә вар. Инсаны күмраһлашдырыр, вүчудунун ағрысыны, ачысыны чыхардыр.

— Мүдрик аталарымыз су ајдынлыгды дејибләр. Хәјалын сизин јерләрә кетмәсин, оғул. Ираги-Әрәбдә су алтун гијмәтинәдир.

— Бу нечә күндә мән бу ачы һәгигәтин шаһиди олдум.

— Сән бу Ираги-Әрәбин сәмум јелләри мејдан сүрән сәһраларында аз вахтда чох шејләри көрә билмәзсән, оғул. Аллаһ еләсин һеч көрмәјәсән дә.

— Бу јерләрдә бинәләниб јашамағын өзү дә һүнәрдир.

— Дүздүр, оғул, әрәбләр дөзүмлү, кечинәчәкли милләтдир. Анчаг онлар бу сәһралары тәмәннасыз севирләр. Әчдадларынын торпагларына мөһкәм бағлыдырлар. Әрәбләрин нәзәрләриндә бу гумлу, сәрт тәбиәтли сәһралардан көзәл јерләр јохдур. Бәшәр өвлады севәндә һәр шеј онун көзләринә көзәл көрүнүр.

Гоча Бүрһана габаға дүшмәјә ишарә еләјир.

— Оғул, тәдарүк көрүлүб. Кедәк шам еләјәк. Сонра да сән јатыб динчини аларсан, јер дә салыныб. Иншаллаһ сәһәр дурарсан асудә сөһбәт еләјәрик. Көрүм һардан кәлирсән, һара кедирсән.

Гонаг ев саһибиндән габагда кетмәјә разы олмур.

— Сиз бујурун.

Онлар ејвана галхыб отаға кечирләр.

(Арды вар).